

Економічні науки

УДК 332.133.44:334.788.2

Безвугляк Роман Юрійович

студент факультету менеджменту та маркетингу

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Безвугляк Роман Юрьевич

студент факультета менеджмента и маркетинга

Национального технического университета Украины

«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»

Bezvuhliak Roman

Student of Management and Marketing Faculty of the

National Technical University of Ukraine

"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

Войтко Сергій Васильович

доктор економічних наук, професор

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Войтко Сергей Васильевич

доктор экономических наук, профессор

Национальный технический университет Украины «Киевский

политехнический институт имени Игоря Сикорского»

Voitko Serhii

Doctor of Economics, Professor

National Technical University of Ukraine

"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

**ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВО-
ПРОМИСЛОВОЇ ПАЛАТИ У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНИХ
ВІДНОСИН**

**ИССЛЕДОВАНИЕ РЕЗУЛЬТАТОВ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТОРГОВО-
ПРОМЫШЛЕННОЙ ПАЛАТЫ В СИСТЕМЕ ЭКОНОМИЧЕСКИХ
ОТНОШЕНИЙ**

**RESEARCH OF THE RESULTS OF THE TRADE-INDUSTRIAL
CHAMBER ACTIVITIES IN THE ECONOMIC RELATIONS SYSTEM**

Анотація. У статті здійснено аналіз ключових статистичних показників діяльності такого інституційного механізму розвитку підприємництва як Торгово-промислової палати України. Досліджено динаміку членської бази ТПП України, проаналізовано чинники, що мають вплив на її обсяг. Проведено порівняльний аналіз конкурентоспроможності Торгово-промислової палати України з іншими бізнес-асоціаціями, що здійснюють свою діяльність на території України, а саме: Європейської бізнес асоціації та Американської торгової палати. Згідно аналізу сучасного стану, результатів діяльності та рівня конкурентоспроможності послуг ТПП в Україні, використовуючи метод експертних оцінок конкурентоспроможності, дійшли висновку, що послуги Торгово-промислової палати України мають високий рівень конкурентоспроможності, що дорівнює 73%. Найвищі оцінки експертів мають монопольні та унікальні послуги палати. Визначено послуги, Торгово-промислової палати України, які є найбільш прибутковими та затребуваними: видання спеціальних сертифікатів походження товару, що є від'ємною частиною при здійсненні експортно-імпортних операцій, а також штрих-кодування і ліцензування товарних знаків. Всі зазначені послуги є невід'ємною складовою для українських експортерів при здійсненні міжнародної торгівельної діяльності. Серед послуг, які є

недостатньо розвиненими, було виділено наступні: лобіювання, залучення інвестицій та підтримка інновацій. За допомогою методу математичного моделювання було здійснено кореляційний аналіз та визначено залежність впливу кількості членів палати на її функціонування та виокремлено основні показники, що впливають на обсяги членської бази організації. Проведено аналіз фінансового стану Торгово-промислової палати України та визначено основні послуги, що мають значний вплив на функціонування палати та на розвиток бізнесу в країні.

Ключові слова: *торгово-промислова палата, неприбуткова організація, розвиток підприємництва, міжнародний бізнес, оцінювання економічного стану.*

Анотація. *В статті проведено аналіз ключових статистических показателів діяльності такого інституціонального механізму розвитку підприємництва як Торгово-промислова палата України. Исследована динаміка членської бази ТПП України, проаналізовані фактори, впливаючі на її обсяг. Проведено порівняльний аналіз конкурентоспособності Торгово-промислової палати України з іншими бізнес-асоціаціями, які здійснюють свою діяльність на території України, а саме: Європейської бізнес асоціації та Американської торгової палати. Згідно аналізу сучасного стану, результатів діяльності та рівня конкурентоспособності послуг ТПП в Україні, використовуючи метод експертних оцінок конкурентоспособності, прийшли до висновку, що послуги Торгово-промислової палати України мають високий рівень конкурентоспособності, рівня 73%. Найвищі оцінки експертів мають монополістичні та унікальні послуги палати. Визначено послуги Торгово-промислової палати України, які є найбільш прибутковими та востребованими: видача спеціальних сертифікатів*

происхождения товара является отрицательной частью при осуществлении экспортно-импортных операций, а также штрих-кодирование и лицензирования товарных знаков. Все указанные услуги являются неотъемлемой составляющей для украинских экспортеров при осуществлении международной торговой деятельности. Среди услуг, которые недостаточно развиты, было выделено следующие: лоббирование, привлечение инвестиций и поддержка инноваций. С помощью метода математического моделирования было осуществлено корреляционный анализ и определена зависимость влияния количества членов палаты на ее функционирование и выделены основные показатели, влияющие на объемы членской базы организации. Проведен анализ финансового состояния Торгово-промышленной палаты Украины и определены основные услуги, имеющие значительное влияние на функционирование палаты и на развитие бизнеса в стране.

Ключевые слова: *торгово-промышленная палата, неприбыльная организация, развитие предпринимательства, международный бизнес, оценка экономического состояния.*

Summary. *The article analyzes the key statistical indicators of such an institutional mechanism for the development of entrepreneurship as the Chamber of Commerce of Ukraine. The dynamics of the membership base of the Chamber of Commerce and Industry of Ukraine are investigated, the factors influencing its volume are analyzed. A comparative analysis of the competitiveness of the Chamber of Commerce of Ukraine with other business associations that operate in Ukraine, namely: the European Business Association and the American Chamber of Commerce. According to the analysis of the current state, performance and level of competitiveness of the CCI services in Ukraine, using the method of expert assessments of competitiveness, we came to the conclusion that the services of the Ukrainian Chamber of*

Commerce and Industry have a high level of competitiveness, equal to 73%. The highest ratings of experts have exclusive and unique services of the chamber. The services of the Chamber of Commerce and Industry of Ukraine, which are the most profitable and in demand: the issuance of special certificates of origin of goods is a negative part in the implementation of export-import operations, as well as bar-coding and licensing of trademarks. All these services are an integral part for Ukrainian exporters in the implementation of international trade activities. Among the services that are underdeveloped, the following were highlighted: lobbying, attracting investment and supporting innovation. Using the method of mathematical modeling, a correlation analysis was carried out and the dependence of the influence of the number of members of the chamber on its functioning was determined and the main indicators affecting the organization's membership base were identified. The analysis of the financial status of the Ukrainian Chamber of Commerce and Industry was carried out and the main services that have a significant impact on the functioning of the chamber and on business development in the country were identified.

Key words: *chamber of Commerce and Industry, non-profit organization, development of entrepreneurship, international business, assessment of the economic situation.*

Постановка проблеми. Основним завданням Торгово-промислової палати України є її сприяння розвитку підприємницької діяльності. Розвиток підприємницької діяльності та підприємництва загалом вважається значним фундаментом підйому національної економіки та стоїть пріоритетним завданням і напрямом економічної політики держави. Тому дослідження та аналіз функціонування та діяльності торгово-промислових палат в Україні, що є одним з інституційних механізмів активізації та розвитку міжнародного бізнесу в нашій державі, є першочерговим завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розвиток теоретичних основ і практичних рекомендацій із розвитку підприємництва відображено в працях таких відомих вчених: З. С. Варналій [1], В.М. Геєць, Ю. В. Горбатенко [2], А. В. Дакус [3], В. М. Бесчастний [4], С. Ф. Хантінгтон [5], та К. МакНамара [6] що присвячені діяльності торгово-промислових палат як неприбуткових організацій.

Постановка завдання. Провести аналіз сучасного стану, рівня конкурентоспроможності послуг і в цілому результатів діяльності ТПП в Україні; визначити елементи діяльності торгово-промислових палат, які мають значний вплив на показники прибутковості членів і клієнтів бази ТПП.

Виклад основного матеріалу дослідження. Торгово-промислова палата України (ТПП України), як некомерційна організація (НКО), значно впливає як на економічну діяльність, так і на сучасне суспільство в цілому. Однак, проводити оцінювання роботи некомерційних організацій, у т.ч. — ТПП України, складніше ніж комерційних. Це пов'язано з тим, що бізнес-сектор націлений на отримання прибутку, і саме на цьому показнику ґрунтуються розрахунки ефективності діяльності комерційних підприємств. У ситуації з НКО такі коефіцієнти, як капіталізація, прибутковість і ефективність, не можуть бути використані для аналізу успішності досягнення поставлених цілей.

Тому аналіз діяльності ТПП України слід почати з розгляду кількості та структури її членської бази (рис. 1).

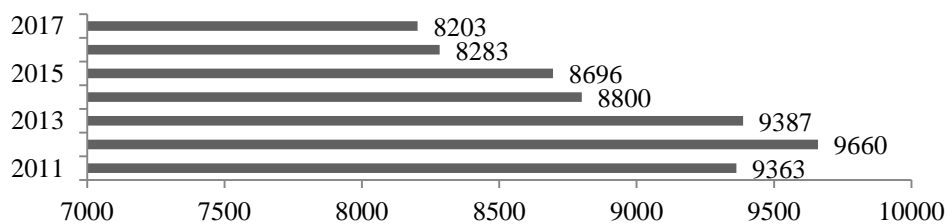


Рис. 1. Динаміка членської бази ТПП України у 2011-2017 рр.

Джерело: складено авторами на основі даних [7]

Як бачимо, протягом 2010-2017 рр. найбільша кількість членів ТПП України зафіксована у 2012 р., проте, починаючи з 2013 р., її кількість зменшувалась, і у 2017 р. показник був найменшим за останні 7 років. Такий стрімкий спад кількості членів організації, перш за все, є наслідком гострої політичної, соціальної та економічної криз в Україні, а також російської агресії.

Слід зазначити, що на території України діють також Американська торгова палата, що налічує близько 550 членів та Європейська бізнес-асоціація, кількість членів якої сягає 1000. Тому, було б доцільним визначити рівень конкурентоспроможності ТПП України. Для визначення рівня конкурентоспроможності використано метод експертних оцінок. Для цього виділимо функції, які є базовими для Торгово-промислової палати та користуються значним попитом серед підприємництва (табл. 1). За базу для порівняння взято найбільш динамічну іноземну бізнес-асоціацію, яка діє в Україні, — Американську Торгову палату.

Таким чином, величина конкурентоспроможності коливається від 0 до 10 од. (або від 0 до 100%). Про рівень конкурентоспроможності можна судити за наступною шкалою: недостатня конкурентоспроможність продукції — 0-2 од. (0-20%), низька — 2-4 од. (20-40%), середня — 4-6 од. (40-60%), висока — 6-8 од. (60-80%) та дуже висока — 8-10 од. (80-100%).

Таблиця 1

Експертна оцінка конкурентоспроможності послуг ТПП України

Функції ТПП	Послуги	Ваговий коефіцієнт	Оцінка	
			Бали	Сума
1	2	3	4	5
Лобіювання	1. Захист інтересів бізнесу (зміна законодавства, регулювання торгівлі)	0,15	6	0,9
	2. Забезпечення діалогу між підприємництвом	0,04	7	0,28
Освітня діяльність	Проведення навчань	0,1	7	0,7

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5
Підтримка ЗЕД	1. Видача сертифікатів походження товарів	0,15	10	1,5
	2. Видача карнетів АТА	0,05	8	0,4
	3. Засвідчення обставин форс-мажору	0,08	8	0,64
	4. Правова експертиза контрактів, угод	0,03	6	0,18
	5. Проведення експертизи товарів при їх експорті та імпорті	0,07	9	0,63
	6. Декларування зовнішньоторгових вантажів	0,03	6	0,18
	7. Оцінювання майна та нематеріальних активів	0,04	7	0,05
Нерухомість та виставкова діяльність	1. Оренда офісних приміщень	0,02	6	0,12
	2. Готельний бізнес	0,01	3	0,03
	3. Проведення виставок та ярмарок	0,07	6	0,42
	4. Оренда приміщень та обладнання для проведення виставок, конгресів та конференцій	0,01	7	0,07
Підтримка інновацій, малого та середнього бізнесу	1. Легалізація прав інтелектуальної власності	0,01	5	0,48
	2. Послуги третейського суду	0,08	6	0,12
	3. Організація залучення інвестицій	0,02	6	0,12
	4. Підтримка інновацій	0,02	6	0,9
Сума		1		7,2

Отже, метод експертних оцінок конкурентоспроможності показав, що послуги Торгово-промислової палати України мають високий рівень конкурентоспроможності (73%). Найвищі оцінки експертів мають монопольні та унікальні послуги Палати. Серед послуг, які є недостатньо розвиненими, можна виділити лобювання, залучення інвестицій та підтримка інновацій.

Основними клієнтами ТПП України та переважна її діяльність спрямована на підприємства, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю: експортно-імпорتنі операції, виробництво, інша міжнародна діяльність. Цим і обумовлено надання послуг Торгово-промисловою

палатою України, що включають в себе: видачу спеціальні сертифікати походження товару, що є від'ємною частиною про здійсненні експортних операцій, а також займається штрих-кодуванням і ліцензуванням товарних знаків, оформлення карнетів АТА, декларування вантажу та його оформлення. Всі ці зазначені послуги є невід'ємною складовою для українських експортерів при здійсненні міжнародної торгівельної діяльності.

За останні 6 років можемо простежити наступну динаміку показників (табл. 2).

Таблиця 2

Члени ТПП України серед загальної кількості суб'єктів господарської діяльності у 2012-2017 рр.

Показник	Роки					
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Кількість членів ТПП в Україні	9660	9387	8800	8696	8283	8203
Кількість діючих суб'єктів господарювання	1600127	1722070	1932161	1974439	1865631	1805144
Експорт товарів, млн дол. США	68809,8	63320,7	53901,7	38127,1	36361,7	43264,7
Експорт послуг, млн дол. США	13599,1	14836,3	11520,8	9736,6	9868	10714,3

Джерело: складено авторами на основі даних [7; 8]

Виходячи з даних, наведених у таблиці, у 2012 році членами ТПП України було майже 60% від загальної кількості підприємств України, у 2014 році – 54%, а у 2017 році близько 45%. Можемо зробити висновок, що ми маємо тенденцію до зменшення членства.

На базі наданих показників визначимо ступінь залежності членської бази Торгово-промислової палати України.

Коефіцієнт кореляції залежності кількості членів Торгово-промислової палати України від загальної кількості діючих суб'єктів господарської діяльності дорівнює:

$$r_1 = 0,68 \quad (1)$$

Коефіцієнт кореляції залежності кількості членів Торгово-промислової палати України від загальної суми експорту товарів у млн дол. підприємствами, що займаються експортною діяльністю:

$$r_2 = 0,91 \quad (2)$$

Коефіцієнт кореляції залежності кількості членів Торгово-промислової палати України від загальної суми експорту послуг у млн дол. підприємствами, що займаються експортною діяльністю:

$$r_3 = 0,85 \quad (3)$$

Можемо зробити висновок, що кореляційна залежність є прямою між всіма змінними. Як висновок, чим більша кількість підприємств, діяльність яких направлена на експорт-імпорт товарів і послуг, тим членська база ТПП України стає більшою. Особливо слід виділити найбільше значення коефіцієнта залежності з експортом товарів і послуг. Адже основні послуги, що надає ТПП України та має монопольність у їх реалізації, є невід'ємною складовою для українських експортерів при здійсненні міжнародної торгівельної діяльності.

Використовуючи річні звіти про діяльність ТПП України за 2014-2017 рр., проаналізуємо динаміку доходів за видами послуг (табл. 3).

Як бачимо, більшу величину доходів ТПП України отримує від надання консультаційних послуг, сертифікації походження, належності до власного виробництва, видачі карнетів АТА, надання провайдерських послуг та обслуговування програмних комплексів.

Варто відзначити значне зростання величини доходів від надання консультаційних послуг (на 129%), сертифікації походження, належності до власного виробництва (68,7%), видачі карнетів АТА (на 48,5%), надання провайдерських послуг (на 37,9%) та обслуговування програмних комплексів (на 35,2%).

Таблиця 3

Динаміка доходів ТПП України за видами наданих послуг у 2014-2017

рр., тис. грн.

Показники	Роки			
	2014	2015	2016	2017
Сертифікація походження, належності до власного виробництва	152383	150446	99612	168022
Проведення експертиз	41207	44372	48683	62215
Декларування, брокерські послуги	14059	14845	17711	25067
Проведення виставок	8477	10588	10168	14836
Інформаційні послуги	6275	6703	7983	10806
Зовнішньоекономічні послуги	4179	7990	6915	10353
Переклади	5606	6585	6981	8004
Юридичні послуги	5467	4259	4934	7800
Оренда	6041	5052	6275	7238
Оцінка вартості майна	5682	8218	7748	7200
Навчання	5512	3229	5333	5730
Сприяння розвитку бізнесу	886	3027	3866	4072
Товарна нумерація	2425	2749	3758	4002
Видача карнетів АТА	1481	2112	2683	3983
Патентно-ліцензійні послуги	630	1070	1484	1786
Транспортні послуги	420	729	846	1000
Провайдерські послуги	337	407	509	702
Рекламно-видавничі послуги	665	924	885	630
Обслуговування програмних комплексів	385	309	389	526
Консультаційні послуги	274	132	224	513
Комплексні послуги в галузі впровадження системи якості	112	364	541	477
Землевпорядні послуги	204	185	331	x
Туристичні послуги	387	565	258	x
Сприяння роботі підвідомчих підприємств	1676	1949	1517	x
Екологічні послуги	59	106	116	x
Ведення недержавних реєстрів	14	19	25	x
Громадське харчування	645	410	x	x
Аудиторські послуги	x	1	1	x
Електровимірювальні послуги	121	135	131	x
Ксерокопіювання	32	28	23	x
Оформлення документів для в'їзду в Україну та виїзду за кордон	257	118	168	x
Сертифікація відповідності	3286	272	221	x
Проведення тендерів	39	41	42	x
Проведення аукціонів	0	26	x	x
Дошкільна освіта	249	74	x	x
Ріелторські послуги	6	x	x	x
Інші послуги	9441	12764	14835	22852
Усього доходів від надання послуг	278919	290803	255196	367814

Джерело: складено авторами на основі даних [7]

Загалом, ТПП України має позитивну динаміку щодо наданих послуг бізнесу, що сприяють його розвитку та забезпечують основну фінансову прибутковість організації. Негативна динаміка фінансових показників інституції, перш за все, є результатом негативного інфляційного індексу вартості наданих послуг і не відноситься до погіршення обсягів їх надання чи якості.

Висновки. У результаті проведеного аналізу діяльності ТПП України з урахуванням негативних мікро- та макроекономічних чинників, що мають вплив на чисельну кількість підприємств і членську базу організації можна виділити наступні підсумки:

1. Збільшення експортно-імпортних операцій здійснюється не за рахунок збільшення питомої ваги суб'єктів господарювання, а за рахунок нарощування обсягів реалізації окремими компаніями свої товарів і послуг на іноземні ринки збуту.

2. Торгово-промислова України видає спеціальні сертифікати походження товару, що є від'ємною частиною про здійсненні експортних операцій, а також займається штрих-кодуванням і ліцензуванням товарних знаків. Всі зазначені послуги є невід'ємною складовою для українських експортерів при здійсненні міжнародної торгівельної діяльності.

Метод експертних оцінок конкурентоспроможності показав, що послуги Торгово-промислової палати України мають високий рівень конкурентоспроможності (73%). Найвищі оцінки експертів мають монопольні та унікальні послуги Палати. Серед послуг, які є недостатньо розвиненими, можна виділити лобювання, залучення інвестицій та підтримка інновацій.

Отже, Торгово-промислова палати України є одним з важливих інституційним механізмом розвитку підприємництва як на внутрішньому ринку, так і має вплив на активізацію міжнародного бізнесу в Україні.

Література

1. Варналій З. Мале підприємництво: основи теорії і практики / З. Варналій. [4-те вид.]. – К. : Знання, 2008. – 302 с.
2. Горбатенко Ю. Концептуальные основы построения эффективного механизма стимулирования развития малого предпринимательства / Ю. Горбатенко // Финансы, учет, банки: сборник научных трудов. – Выпуск 14 / под общ. ред. П. Егорова. — Донецк : ДонНУ, Каштан, 2005. — С. 152-156.
3. Дакус А. Економічний розвиток підприємства: сутність та визначення [Електронний ресурс] / А. Дакус. – Режим доступу: <http://probleconomy.kpi.ua/pdf/2012-3/>, вільний. – Назва з екрану, укр.
4. Бесчастний В. М. Громадські об'єднання в Україні / В. М. Бесчастний. – К. : Знання, 2007. – 415 с.
5. Хантингтон С. Ф. Политический порядок в меняющихся обществах / С. Ф. Хантингтон. – М. : Прогресс-Традиция, 2004. – 480 с.
6. McNamara C. Field Guide to Consulting and Organizational Development With Nonprofits: A Collaborative and Systems Approach to Performance, Change and Learning / С. McNamara. – Authenticity.
7. Офіційний сайт Торгово-промислової палати України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ucci.org.ua/, вільний. – Назва з екрану, укр.
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/, вільний. – Назва з екрану, укр.

References

1. Varnalij Z. Small entrepreneurship: the basics of theory and practice / Z. Varnalius. [4th kind.]. - K.: Knowledge, 2008. - 302 p.

2. Gorbatenko Y. Conceptual bases for constructing an effective mechanism for stimulating small business development / Yu. Gorbatenko // Finance, accounting, banks: a collection of scientific works. - Issue 14 / under the general. Ed. P. Egorova. - Donetsk: DonNU, Kashtan, 2005. - P. 152-156.
3. Dukas A. Economic Development of Enterprise: Essence and Definition URL: <http://probleconomy.kpi.ua/pdf/2012-3/>
4. Beschastny V.M. Public associations in Ukraine / V.M. Beschastny. - K.: Knowledge, 2007. - 415 p.
5. Huntington S.F. Political order in changing societies / S.F. Huntington. - M.: Progress-Tradition, 2004. - 480 p.
6. McNamara C. Field Guide to Consulting and Organizational Development With Nonprofits: A Collaborative and Systems Approach to Performance, Change and Learning / C. McNamara. – Authenticity.
7. Official site of the Ukrainian Chamber of Commerce and Industry URL: www.ucci.org.ua/
8. Official site of the State Statistics Service of Ukraine URL: www.ukrstat.gov.ua/